

ישראל היא פחות בית / דוד גרוסמן (2018)

נאום בטקס הזיכרון המשותף | הארץ

חברים יקרים, ערב טוב-

הרבה רעש ומהומה יש סביב הטקס שלנו, אבל אנחנו לא שוכחים שיותר מכל, זה טקס של זיכרון והתייחדות והרעש, גם אם הוא נוכח, ברגע הזה הוא מחוץ לנו, כי בלב הערב הזה יש שקט עמוק, השקט של הריק שיצר האובדן.

אני ומשפחתי איבדנו במלחמה את אורי. איש צעיר, חכם חמוד ומצחיק. גם עכשיו, שנים-עשרה שנה אחרי, קשה לי לדבר עליו בפומבי.

מותו של אדם אהוב הוא בעצם גם מותה של תרבות פרטית שלמה, אישית וחד פעמית, עם שפה מיוחדת משלה וסוד משלה והיא כבר לא תהיה עוד, ולא תהיה עוד אחת כמוה.

מכאיב באופן שלא יתואר לעמוד מול ה'לא' המוחלט. יש רגעים שהוא כמעט שואב לתוכו את כל היש ואת כל הכן.

קשה, מתיש להילחם כל הזמן נגד כוח-הכובד של האובדן.

קשה להפריד את הזיכרון מן הכאב. בגלל זה מכאיב לזכור אבל מפחיד יותר לשכוח.

כמה קל, במצב הזה, להתמסר לשנאה, לזעם, לרצון לנקום.

אבל גיליתי שבכל פעם שאני מתפתה לזעם ולשנאה, אני מיד מרגיש שאני מאבד את המגע החי עם הבן שלי. משהו שם נאטם. ואני עשיתי את ההחלטה שלי, בחרתי את הבחירה שלי. ונדמה לי שכל מי שנמצא איתנו כאן הערב – גם הוא או היא בחר את אותה הבחירה.

ואני יודע, שגם בתוך הכאב יש נשימה, ויש יצירה, ויש עשיית טוב. שהאבל לא רק מבודד אלא גם מחבר, ומחזק. הנה, אפילו אויבים משכבר - ישראלים ופלסטינים - יכולים להתחבר זה אל זה מתוך האבל שלהם, ודווקא בגללו.

פגשתי בשנים האלה לא מעט משפחות שכולות ואמרותי להן, מניסיוני, שגם כשנמצאים בתוך תוכו של הכאב כדאי לזכור שכל אחד מבני המשפחה רשאי להתאבל כרצונו, לפי אופיו, לפי מה שהנפש שלו אומרת לו.

איש לא יכול לצוות על אדם אחר איך להתאבל. זה נכון לגבי משפחה פרטית, וזה נכון גם לגבי 'משפחת השכול' הגדולה בישראל.

יש רגש חזק שמחבר אותנו, ותחושה של גורל משותף, וכאב שרק אנחנו מכירים, שכמעט ואין לו מילים בחוץ, באור. ולכן, אם ההגדרה 'משפחת השכול' היא אמיתית והיא כנה, אנא פָּבְדוּ את הדרך שלנו. היא ראויה לכבוד. היא לא דרך קלה, ולא מובנת מאליה ולא נטולת סתירות פנימיות. אבל היא הדרך שלנו לתת משמעות למותם של יקירינו, ולחיינו שלנו אחרי מותם. והיא דרכנו לפעול ולעשות - לא להתיימש וללא לחדול - כדי שפעם, בעתיד, תדעך המלחמה, ואולי תיפסק לגמרי, ונתחיל לחיות, לחיות חיים מלאים, ולא רק לשרוד ממלחמה למלחמה, מאסון לאסון.

אנחנו, ישראלים ופלסטינים שאיבדנו במלחמות בינינו את מי שהיה יקר לנו, אולי יותר מחיינו שלנו - אנחנו נידונים לגעת בַּמְצִיאוֹת דרך פצע פתוח. מי שפצוע ככה לא יכול עוד לשגות באשליות. מי שפצוע ככה יודע עד כמה החיים עשויים מוויתור גדול, מפשרה אינסופית.

נדמה לי שהשכול עושה אותנו, את אלה שבאו לכאן הערב, לאנשים מפוכחים יותר. מפוכחים למשל, במה שנוגע לַמְגַבְלוֹת של הכוח, במה שנוגע לאשליה שתמיד מלִוּוה את זה שהכוח בידו.

ואנחנו גם חשדניים יותר, יותר משהיינו לפני האסון, ומתמלאים סלידה בכל פעם שאנחנו מזהים מופע של גאווה ריקה, או ביטויים של יהירות לאומנית, או הצהרות זחוחות של מנהיגים. אנחנו לא רק חשדניים: אנחנו אֶלְרָגִיִּים לזה ממש.

ישראל חוגגת השבוע שבעים שנה. הלוואי ונחגוג עוד ועוד שנים, ועוד ועוד דורות של ילדים ונכדים ונינים, שיחיו כאן, לצד מדינה פלסטינית עצמאית, בביטחון, בשלום ביצירה, הלוואי שנחייה בשגרה של יומיום שליו, של שכנות טובה ובטוחה. שירגישו כאן בבית.

אבל מה זה בית?

בית הוא מקום שקירותיו - גבולותיו - ברורים ומוסכמים. שקיומו יציב ומוצק ונינוח. שדייריו מכירים את הקודים האינטימיים שלו. שיחסיו עם שכניו הוסדרו. שהוא מקרין תחושה של עתיד וגם של רצף.

ואנחנו הישראלים, גם אחרי 70 שנה - ולא משנה כמה מילים נוטפות דבש ייאמרו בימים הקרובים - אנחנו עדיין לא שם. עדיין לא בבית. ישראל הוקמה כדי שהעם היהודי, שמעולם כמעט לא הרגיש-בבית-בעולם, יזכה סוף סוף לבית. והנה, כעבור 70 שנה, ישראל החזקה היא אולי מבצר, אבל עדיין לא בית.

את הדרך לפתור את הסיבוך העצום ביחסי ישראל והפלסטינים אפשר לתמצת בנוסחה קצרה אחת: אם לפלסטינים לא יהיה בית, גם לישראלים לא יהיה בית.

וגם ההפך הוא נכון: אם ישראל לא תהיה בית - גם פלסטין לא תהיה בית.

יש לי שתי נכדות, בנות שש ושלוש. נחמדות, ככה יצאו. בשבילן, ישראל היא דבר מובן מאליו. מובן להן מאליו שיש לנו מדינה, שיש כבישים ובתי ספר ובתי חולים ומחשב בגן, ושפה עברית חיה ועשירה.

אני שייך לדור שבו דבר מכל אלה לא היה מובן מאליו, ומהמקום הזה אני מדבר. מהמקום השביר שזוכר היטב את הפחד הקיומי, וגם את התקווה העזה שהנה, באמת, סוף סוף הגענו הביתה.

אבל כשישראל כובשת ומדכאת עם אחר במשך חמישים ואחת שנה, ויוצרת בשטחי הכיבוש מציאות של אפרטהייד - היא נעשית הרבה פחות בית.

וכששר הביטחון ליברמן מחליט למנוע מפלסטינים שוחרי שלום להגיע למפגש כמו זה שלנו, ישראל היא פחות בית.

וכשצלפים ישראלים הורגים עשרות מפגינים פלסטינים, רובם אזרחים - ישראל בשבילי היא פחות בית.

וכשממשלת ישראל מנסה לקמפן עסקאות מפוקפקות באוגנדה וברואנדה, ומוכנה לסכן את חייהם של אלפי מבקשי מקלט ולגרש אותם אל הלא נודע ואולי אפילו אל מותם - היא בעיניי פחות בית.

וכשראש הממשלה משמיץ ומסית נגד הארגונים שדואגים לזכויות האדם, וכשהוא מחפש דרכים לחוקק חוקים עוקפי בג"צ, וכשיש ערעור מתמיד של הדמוקרטיה ושל בית המשפט - ישראל נעשית עוד פחות בית לכולם.

כשישראל מזניחה ומפלה את תושבי הפריפריה. כשהיא מפקירה ומחלישה עוד ועוד את תושבי דרום תל אביב. כשהיא מקשה את לבה מול מצוקותיהם של חלשים ונטולי קול - ניצולי שואה, נזקקים, ומשפחות חד הוריות, וקשישים, ופנימיות לילדים שהוצאו מבתיהם ובתי החולים שקורסים - היא פחות בית. היא בית לא מתפקד.

וכשהיא מקפחת ומפלה את מליון וחצי הפלסטינים אזרחי ישראל; כשהיא מוותרת למעשה על הפוטנציאל האדיר שיש בהם לחיים המשותפים שלנו כאן - היא פחות בית - גם למיעוט וגם לרוב.

וכשישראל שוללת את יהדותם של מיליוני יהודים רפורמים וקונסרבטיבים - היא שוב נעשית פחות בית.

ובכל פעם שאמנים ויוצרים נדרשים להוכיח - ביצירות שלהם - נאמנות וצייתנות, לא רק למדינה אלא למפלגת השלטון לקו הרשמי של המפלגה - ישראל היא פחות בית.

חברים יקרים מאוד, ישראל כואבת לנו. היא הבית שאנחנו רוצים שתהיה. אנחנו מכירים בדבר הגדול והמופלא שקרה לנו בכך שיש לנו מדינה, ואנחנו גאים בהישגים שלה בתחומים כל כך רבים, בתעשייה ובחקלאות, בתרבות ובאמנות ובהיי-טק ברפואה, בכלכלה. ואנחנו גם כואבים את ההסתלפות שלה.

והאנשים והארגונים שנמצאים כאן היום, בראשם לוחמים לשלום ופורום המשפחות השכולות הישראליות והפלסטיניות, ועוד רבים כמותם, הם אולי אלה שתורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית, במלוא מובן המילה.

ואני רוצה לומר שאת מחצית כספי פרס ישראל שאקבל ביום חמישי אני מתכוון לתרום ולחלק בין 'פורום המשפחות השכולות' וארגון 'אליפלט', (אני את מחיאות הכפיים שלכם מעביר לארגונים האלה) שמטפל בילדים של מבקשי-המקלט, אלה שגני הילדים שלהם מכונים 'מחסני ילדים', שם נורא כשלעצמו. בעיניי, אלה גופים שעושים מלאכת קודש, או בעצם - עושים את הדברים הפשוטים והאנושיים שהממשלה הייתה צריכה לעשות בעצמה.

בית.

שנחיה בו חיים שלווים ובטוחים. חיים צלולים. חיים שלא ישועבדו - על ידי פנאטים מכל מיני סוגים - למטרותיו של איזה חזון טוטאלי, משיחי, לאומני. בית, שדייריו לא יהיו חומר הבעירה של עיקרון גדול מהם, וכאילו נשגב מהם.

בית שהחיים בו יהיו כמידת אדם.

שפתאום יקום עם בבוקר, ויראה שהוא אדם.

ושהאדם הזה ירגיש שהוא חי במקום לא מושחת, מקום ענייני, שוויוני, לא כוחני, לא חמדני. במדינה שמתנהלת פשוט מתוך דאגה לאדם שחי בה, לכל האדם שחי בה, מתוך חמלה, מתוך סובלנות לכל הדיאלקטים הרבים של 'להיות ישראלי'. כי 'אלה ואלה דברי ישראל חיים'.

מדינה שתפעל לא מתוך דחפים רגעיים. לא בעוויתות אינסופיות של טריקים וקריצות ומניפולציות, וחקירות משטרה, וזיגוג ופליק פלאק לאחור. בכלל - אני מייחל שהממשלה שלנו תהיה פחות ערמומית ויותר חכמה. מותר לי לחלום, לא? מותר גם להתפעל מההישגים. ישראל ראויה שניאבק למענה. גם לחברינו הפלסטינים אני מאחל את הדברים האלה: חיים של עצמאות, וחופש ושלום, ובנייה של אומה חדשה, מתוקנת.

והלוואי שבעוד שבעים שנה יעמדו כאן נכדינו ונינינו, פלסטינים וישראלים, וכל אחד מהם ישיר את הגרסה שלו להמנון הלאומי שלו.

אבל יש שורה אחת שהם יוכלו לשיר ביחד, בעברית ובערבית: "להיות עם חופשי בארצנו", ואולי אז, סוף סוף, זה יהיה תיאור מציאותי ומדויק, של שני העמים.